

СОСЮРА Володимир Миколайович (25. 12. 1897(06. 01. 1898), ст. Дебальцеве Бахмутського пов. Катеринославської губ., нині Горлівського р-ну Донецької обл. — 08. 01. 1965, Київ) — поет-лірик, перекладач. Член СПУ (1936). Сталінська премія (1948). Державна премія України імені Т. Шевченка (1963). Державні нагороди СРСР. Дитячі роки минули у с. Верхнє (паралельна назва — Третя Рота; нині у складі м. Лисичанськ Сіверськодонецького р-ну Луганської обл.); з 11-річного віку працював чорноробом, закінчив двокласне міністерське училище. Восени 1918 взяв участь у повстанні проти кайзерівських військ, а взимку цього ж року став козаком Збройних сил УНР. 1920 в Одесі долучився до лав Червоної армії. 1921 агітпроп ЦК КП(б)У відкликав С. із війська у власне розпорядження як обдарованого літератора. Навчався у Харківському комуністичному університеті (1922—23), на робітфаці Харківського ІНО (1923—25). Від 1925 — на творчій роботі. У літературному житті зайняв досить незалежну, а почасти й несерйозну позицію. За десятиліття «українського відродження» (1922—32) він побував у багатьох літературних організаціях (Пролеткульт, «Плуг», «Гарт», ВАПЛІТЕ, ВУСПП та ін.). 1934 у стані нервового зриву потрапив до психіатричної лікарні, що, очевидно, й врятувало його від повальних репресій. 1937 переїхав на постійне проживання з Харкова до Києва. У роки 2-ї світової війни від 1942 працював в Українському радіокомітеті (Москва), 1943—44 — у редакції фронтової газети «За честь Батьківщини». Після війни повернувся до Києва, жив із творчих заробітків. 1951 опинився під черговою загрозою арешту в зв'язку зі звинуваченням у

націоналізмі та голобельною більшовицькою критикою вірша «Любіть Україну!» (вже кілька років добре відомого всесоюзному читачеві з російських перекладів М. Ушакова та О. Прокоф'єва). Помер від хвороби серця, похований на Байковому кладовищі.

Як поет С. вийшов із річища романсової лірики з притаманними їй образно-символічним рядом та інтонацією. Дебютував російськомовними віршами у газеті «Голос рабочего» восени 1917, перший український вірш («Чи вже не пора») побачив світ 22 жовтня 1917. Є рукописне свідчення С. про видання 1918 збірки віршів «Пісні крові». Сама книга не збереглася, проте автор однозначно утверджується як поет. Від 1921, коли з'явилася збірка «Поезія», у Харкові—Києві С. видав бл. 60-ти поетичних книг («Червона зима», 1922; «Осінні зорі», 1924; «Сьогодні», 1925; «Золоті шуліки», 1927; «Коли зацвітуть акації», 1928; «Серце», 1931; «Нові поезії», 1937; «Люблю», 1938; «В годину гніву»; «Під гул кривавий» (обидві — 1942); «На струнах серця», 1955; «Солов'їні далі», 1957; «Близька далина», 1960; «Поезія не спить», 1961; «Весни дихання», 1964 та ін.). Його поезія 1920-х рр. вибирає художні здобутки різних стилів і течій того часу (символізму, імпресіонізму, акмеїзму, імажинізму, футуризму, романсової традиції), злютованих всеможною стихією суб'єктивності на прадавньому ґрунті наївного синкретизму, що його витоки треба шукати в язичництві. Всеприйняття дійсності ліричним «Я» у множині очевидно притаманних їй суперечностей надає надзвичайно емоційному віршеві С. питомості, що виходить далеко за межі особистого і втягує у свої художні поля проблеми національного та суспільного буття. У цей час увиразнюється суто сосюринська мелодійність і кольористика жовтогарячих, золотих та блакитних тонів, що мають глибинні етнічні корені. С. зяття боронить ліризм, поезію особистих переживань, що має глибокий гуманістичний сенс. Величезна популярність поета в часи цілеспрямованого омасовлення та уніфікації соціуму власне й зумовлена передусім палкою особистісністю його поетичного переживання, чула розпростореність якого стає чи не єдиним прихистком для конкретного індивідуума. Тяжко і грубо критикований за це, чужий елітарному суспільству С., як не дивно, вийшов із цих зводин переможцем і власне у 2-й половині 1930-х рр. утверджується на позиціях особистісного ліризму, хоча це право говорити від власного імені оплачується цілою низкою кон'юнктурно-декларативних текстів. Емоційною відкритістю відзначаються й вірші часів війни, за межею якої радісно-піднесені настрої загалом примітивізують жанр у напрямі «благополучизму». Інакше, у випадку С.,

прийнятна для влади безконфліктність поступово переходить тут в іншу естетичну якість — вона набуває смислу високої гармонії людини і світу, неконфліктності поетичної свідомості й всесвіту, первісного всеприйняття, що завжди живило творчість С. і саме тепер остаточно оформлюється в художньо-філософську концепцію: «Я тонко злився з вишиною, між нею й мною промінь-спів». Ця філософська вісь поетики С. — дуже тонка, але тверда, як лезо. Вона переформовує його поетичний світ у незалежну від соціальних канонів естетичну даність, відтак сама лірика С. виявляється піднесеною до вічності. У вершинних зразках сосюринське ліричне «Я» — не ілюстрація добра і щастя, а їхній духовний перебіг, доконаність: «Я життя зеленолукеє, п'ю, немов зорі вино. Дощ іде і наче стукає срібним пальцем у вікно» (1948). З відстані часу особливо помітна дивовижна духовна просвітленість і свобода сосюринського ліричного «Я», спраглого, попри декларовану суспільну гармонію, безумовної первозданої гармонії всесвіту («Залило водою луки...», «Вже скошили гречку, ось недалечко...»). Ліричні поезії С. поклали на музику *Г. Жуковський, О. Білаш, Г. Майборода* та ін. композитори.

Від часу виходу у світ славнозвісної поеми «Червона зима» (1921) С. постійно звертався до великої поетичної форми: поеми «Оксана» (1922), «Віра» (1923), «Золотий ведмедик» (1923—24), «Залізниця» (1924), «Заводянка» (1927), «Мій син» (1942—44), «Студентка» (1947), «Україна» (1951) та багато ін., романи у віршах «Тарас Трясило» (1926) і «Червоногвардієць» (1940; найбільший за обсягом ліроепічний твір автобіографічного характеру). Варто визнати, що більшість спроб створити велике епічне полотно обертається черговим торжеством ліризму на розвалинах епічної картини світу. Модальність чужа художній думці поета — так було, і цього досить. Наївний подив, розгубленість і захват від переживання подій скрізь розлиті в поемах С., поєднуючи непоєднуване і пояснюючи непояснюване. Нерозчленованість враження — прерогатива лірики, і саме у віршах поет сягає бажаної повноти художнього самовираження. Хоча деякі поеми С., передусім замовчувані чи й заборонені свого часу («Махно», бл. 1924, текст не зберігся; «Перстень», 1920-і рр.; «Мазепа», 1929—59; «Розстріляне безсмертя», 1960), є вагомими художніми свідченнями світоглядної динаміки 20 ст. С. залишив також автобіографічні спогади, що склали книгу «Третя Рота» (К., 1988; 1997; 2012). Перекладав твори російських письменників (О. Пушкіна, К. Рилєєва, О. Одоєвського, М. Лермонтова, М. Некрасова, О. Блока, В. Маяковського, М. Ісаковського, О. Прокоф'єва, Ст. Щипачова, М. Ушакова), білоруських

(Я. Купали, Я. Коласа, П. Бровки, П. Глєбка, П. Панченка, В. Вітки, П. Пестрака, М. Лужаніна, В. Тавлая, К. Буйло, А. Астрейки), башкирських (С. Кудаша), вірменських (Х. Абовяна), болгарських (Х. Ботева) та угорських (Ш. Петефі) поетів. Окремим виданням вийшли його «Вибрані переклади» (К., 1951). У 1982 СПУ та газета «Літературна Україна» заснували літературну премію імені В. Сосюри. У Лисичанську поетові споруджено пам'ятник (1966, скульптор *І. Овчаренко*), засновано меморіальний музей (1968), також музеї-кімнати С. відкрито у Сіверську (Бахмутський р-н Донецької обл., 1980) та Дебальцевому (1998). Його іменем названо вулиці й провулки у Києві, Львові, Житомирі та ін. містах. Життю і творчій діяльності поета присвячено документальні фільми «Володимир Сосюра» (1971, режисер *В. Кислов*) і «Так ніхто не кохав» (2008, частини 1, 2) з телевізійного циклу «Гра долі» (режисер *В. Образ*), відеострічку «Володимир Сосюра» (1993).

Основні твори

Вибрані поезії. К., 1951; Засуджене й заборонене: Вибране з творів. Нью-Йорк, 1952; Твори. Т. 1—10. К., 1970—72; Червона зима: Вибр. твори. К., 1978; Твори. Т. 1—4. К., 1986—87; Любіть Україну: перекладено мовами народів світу. К., 1998; Вибрані твори. Т. 1—2. К., 2000; Розстріляне безсмертя: Вірші та поеми. К., 2001; 2010; Мазепа: Поема, лірика. К., 2001; Всім серцем любіть Україну: Вибр. твори. К., 2003; Любіть Україну!: Поезії. К., 2019.

Рекомендована література

1. Бурляй Ю. Володимир Сосюра. К., 1959;
2. Володимир Сосюра: Бібліогр. покажч. Х., 1966;
3. Радченко Є. Володимир Сосюра: Літ.-крит. нарис. К., 1967;
4. Голос ніжності і правди: Спогади про Володимира Сосюру. К., 1968;
5. Володимир Сосюра: життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях. К., 1978;
6. Моренець В. Володимир Сосюра: Літ.-крит. нарис. К., 1990;
7. Ямські зорі Володимира Сосюри. 2-е вид. Артемівськ, 2002;
8. Костюченко В. Біль аж до краю дороги...: Есе. 2-е вид. К., 2004;
9. Коляда І., Коляда Ю. Володимир Сосюра. Х., 2015, 2020.

В. П. Моренець

Бібліографічний опис:

Сосюра Володимир Миколайович / В. П. Моренець // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-889403>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).